

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه حسابداری

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی حسابداری

مقایسه محتوای فزاینده اطلاعاتی نسبت های نقدی و تعهدی جهت ارزیابی عملکرد

مالی در بورس اوراق بهادار تهران

استاد راهنما

دکتر سید عباس هاشمی

استاد مشاور

دکتر سید محسن حسینی

پژوهشگر

سجاد برعندان

مهر ماه ۱۳۹۰

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری‌های ناشی از پژوهش موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه حسابداری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری آقای سجاد برعندان،

تحت عنوان

مقایسه محتوای فزاینده اطلاعاتی نسبت های نقدی و تعهدی جهت ارزیابی عملکرد

مالی در بورس اوراق بهادار تهران

در تاریخ ۱۳۹۰/۰۷/۳۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با نمره و درجه به تصویب نهایی رسید:

۱- استاد راهنمای پایان نامه: دکتر سید عباس هاشمی با درجه علمی استادیار امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه: دکتر سید محسن حسینی با درجه علمی دانشیار امضا

۳- استاد داور داخل گروه: دکتر داریوش فروغی با درجه علمی استادیار امضا

۴- استاد داور خارج از گروه: دکتر فتحی با درجه علمی استادیار امضا

امضای مدیر گروه

سپاسگزارى

خداى را سپاس كه به من توفيق اعطا نمود كه پژوهش حاضر را به انجام برسانم. در راستاى انجام اين پژوهش، همواره مورد لطف و عنايت عزيزانى بوده- ام كه بر خود لازم مى دانم مراتب قدردانى خود را نسبت به آنها ابراز نمايم.
با خالصانه ترين مراتب تقدير و تشكر از:

- اساتيد ارجمند راهنما و مشاور، جناب آقاى دكتور سيد عباس هاشمى و جناب آقاى دكتور سيد محسن حسيني كه همواره در طى اين پژوهش و لسوزانه دانش و تجربيات ارزنده خويش را جهت به سرانجام رسيدن اين پژوهش در اختيار اينجانب قرار دادند.
- اساتيد كرامتقدر داور جناب آقاى دكتور داريوش فروغى و خانم كه با دقت فراوان اين پژوهش را مطالعه و داوري نموده اند.
- معاونت محترم پژوهشى دانشكده علوم ادارى و اقتصاد، جناب آقاى دكتور نجيبان و مديریت محترم گروه حسابدارى دانشگاه اصفهان، جناب آقاى دكتور عرب صالحى كه همواره بنده را مورد لطف و محبت خود قرار داده اند.
- اساتيد محترم گروه حسابدارى دانشگاه اصفهان كه همواره از ديماى علم و معرفتشان بهره برده ام.
- كارشناسان محترم گروه حسابدارى، سرکار خانم حاج محمدى، سرکار خانم كرىمى و كارشناس تحصيلات تکمیلی، سرکار خانم صالح بيك كه همواره موجبات تسهيل كارها را فراهم نموده اند.
- دوستان عزيزم جناب آقاى بابك فريد آزاد، باقر عسکرنژاد، سجاد كرىمى، قادر معصومى، قاسم سلیمانی، امير حسين كربلايى، شيرام كمالى و على علوى كه بارها همينايى هاى ارزنده خود سهم عده اى در افزايش غناى پژوهش حاضر داشته اند.
- تمامى دوستان عزيزم كه صيانه بنده را در انجام پژوهش حاضر يارى نموده اند
از ايندومان توفيق روز افزون براى تمامى اين عزيزان و سروران آرزو دارم.

سجاد برعندان

پاينز ۱۳۹۰

تقدیم به اولین معلمان و فرشتگان زندگی

مادر عزیز و فداکارم:

که نبی از وجودش، ایثار و گذشت کامل است

و نبی دیگر عشق و محبت

پدر عزیز و بزرگوارم:

که دل دریایش آموزگار چگونه زیستنم بود

و خواهران مهربانم:

که سلامت و موفقیتشان آرزوی همیشگی من است

چکیده

پیش بینی و ارزیابی دقیق عملکرد مالی همواره مورد توجه سهامداران ، اعتباردهندگان و مدیران واحد های تجاری می باشد. از این رو بیش از نیم قرن است که اقتصاددانان ،مراکز آموزشی و افراد حرفه ای در تلاشند تا مدل های بهینه ای جهت پیش بینی و ارزیابی عملکرد مالی بسازند.نسبت های مالی حاصل از رابطه ی ریاضی میان اطلاعات موجود در صورتهای مالی که بر مبنای نقدی و تعهدی شکل گرفته اند،مهمترین داده برای ذینفعان جهت پیش بینی عملکرد مالی واحدهای تجاری می باشند.هرکدام از مبناهای تعهدی و نقدی دارای معایب و مزایایی هستند.مبنای تعهدی باتوجه به فرض دوره مالی و اصول تحقق و تطابق مشکلات زمان بندی وعدم تطابق نهفته در جریان های نقدی را کاهش می دهد.اما ازسویی دیگر، با توجه به افزایش تحریف سود، اعطای حق انتخاب به مدیران در تعیین رویه های حسابداری،وقوع بحران های مالی و عدم تهیه صورت های مالی مبتنی بر ارزش های جاری بخصوص در شرایط تورمی در چنین مبنایی ،انتظار می رود نسبت های نقدی از محتوای اطلاعاتی بالاتری برخوردار باشند.هدف اصلی پژوهش حاضر ،مقایسه محتوای فزاینده اطلاعاتی نسبتهای نقدی و تعهدی جهت پیش بینی و ارزیابی عملکرد مالی واحد های تجاری در قالب عملکرد قوی و ضعیف می باشند.

به منظور پاسخگویی به مساله مطرح شده ، دو فرضیه اصلی تدوین شده است.جهت آزمون این فرضیه ها ،نمونه ای از بین شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸ انتخاب شده است.در این پژوهش جهت تعیین متغیر عملکرد مالی از متغیر Q توبین و برای آزمون فرضیه ها از مدل های داده کاوی درخت تصمیم،تحلیل ممیزی خطی و رگرسیون لجستیک استفاده شده است.

براساس فرضیه اول ، نتایج حاکی از آنست که نسبت های نقدی از محتوای اطلاعاتی بیشتری در مقایسه بانسبت های تعهدی جهت پیش بینی عملکرد مالی شرکت های قوی در هر سه مدل درخت تصمیم، رگرسیون لجستیک و تحلیل ممیزی خطی برخوردارند.برخلاف پیش بینی وفرضیه دوم ،نتایج حاکی از آنست که نسبت های تعهدی از محتوای فزاینده اطلاعاتی بیشتری در مقایسه با نسبت های نقدی جهت پیش بینی عملکرد مالی شرکت های ضعیف در هر سه مدل فوق می باشند.

واژگان کلیدی : نسبت های مالی،محتوای اطلاعاتی،تحلیل ممیزی ،رگرسیون لجستیک ،درخت تصمیم.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول : کلیات پژوهش	
۱-۱- مقدمه.....	۱
۲-۱- تعریف موضوع و بیان مسأله‌ی پژوهش.....	۲
۳-۱- اهداف پژوهش.....	۴
۴-۱- اهمیت پژوهش.....	۵
۵-۱- کاربرد نتایج پژوهش.....	۵
۶-۱- فرضیه‌های پژوهش.....	۶
۷-۱- قلمرو پژوهش.....	۶
۸-۱- روش پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات.....	۶
۹-۱- ابزار تجزیه و تحلیل.....	۷
۱۰-۱- تعریف واژه‌ها و اصطلاحات کلیدی.....	۷
۱۱-۱- خلاصه فصل.....	۹
فصل دوم : مروری بر موضوع و پیشینه پژوهش	
۱-۲- مقدمه.....	۱۰
۲-۲- اهداف حسابداری و گزارشگری مالی.....	۱۱
۱-۲-۲- مبنای حسابداری.....	۱۲
۲-۲-۲- صورتهای مالی اساسی.....	۱۳
۳-۲- محتوای اطلاعاتی.....	۱۴
۱-۳-۲- آزمون‌های مرتبط با محتوای اطلاعاتی.....	۱۵
۲-۳-۲- محتوای اطلاعاتی نسبی و فزاینده در پژوهش‌های حسابداری.....	۱۵
۴-۲- حسابداری تعهدی و چارچوب نظری.....	۱۶
۱-۴-۲- ویژگی‌ها و مزایای حسابداری تعهدی و سود.....	۱۶
۲-۴-۲- معایب حسابداری تعهدی و سود حسابداری.....	۱۸
۵-۲- جریان‌های نقدی و چارچوب نظری.....	۱۹
۱-۵-۲- سودمندی اطلاعات مربوط به گردش وجوه نقد.....	۲۱

عنوان

صفحه

۲۱	۲-۵-۲- مزایای مربوط به تهیه صورت جریانهای نقدی.....
۲۲	۲-۵-۳- برخی از معایب جریانهای نقدی.....
۲۲	۲-۶- تجزیه و تحلیل صورت های مالی.....
۲۳	۲-۶-۱- روش های تجزیه و تحلیل صورت های مالی.....
۲۳	۲-۶-۱-۱- تجزیه و تحلیل روند ها.....
۲۴	۲-۶-۱-۲- تجزیه و تحلیل درونی.....
۲۴	۲-۶-۱-۳- آنتروپی شانن.....
۲۵	۲-۶-۱-۴- تحلیل متمایز.....
۲۵	۲-۷- نسبت های مالی.....
۲۶	۲-۷-۱- سیری در تاریخچه استفاده از تجزیه و تحلیل نسبت های مالی.....
۲۶	۲-۷-۲- استفاده از نسبت های مالی در پژوهش ها.....
۲۷	۲-۷-۳- نقاط قوت نسبت های مالی.....
۲۷	۲-۷-۴- محدودیت های نسبت های مالی.....
۲۸	۲-۸- نسبت های تعهدی.....
۲۸	۲-۸-۱- نسبت های نقدینگی.....
۲۹	۲-۸-۱-۱- نسبت جاری.....
۲۹	۲-۸-۱-۲- نسبت سریع (آنی).....
۲۹	۲-۸-۱-۳- نسبت سرمایه در گردش به کل دارایی ها.....
۳۰	۲-۸-۲- نسبت های اهرمی.....
۳۰	۲-۸-۲-۱- نسبت کل بدهی.....
۳۰	۲-۸-۲-۲- نسبت بدهی.....
۳۱	۲-۸-۲-۳- نسبت پوشش هزینه بهره.....
۳۱	۲-۸-۳- نسبت های سودآوری.....
۳۱	۲-۸-۳-۱- نسبت سود عملیاتی.....
۳۲	۲-۸-۳-۲- بازده دارایی ها.....
۳۲	۲-۸-۳-۳- بازده حقوق صاحبان سهام.....
۳۲	۲-۸-۴- نسبت های ارزش بازار.....
۳۳	۲-۸-۴-۱- نسبت قیمت به سود هر سهم.....

عنوان

صفحه

۳۳	۲-۴-۸-۲- نسبت قیمت به ارزش دفتری هر سهم.....
۳۳	۲-۹-۲- تئوری ها، مفاهیم و کاربرد نسبت های مالی مبتنی بر جریان نقدی.....
۳۴	۲-۹-۱- نسبت جریان نقدی.....
۳۴	۲-۹-۲- نسبت پوشش نیازهای ضروری.....
۳۴	۲-۹-۳- نسبت جریان های نقدی حاصل از عملیات به کل بدهی ها.....
۳۴	۲-۹-۴- نسبت پوشش بهره نقدی.....
۳۵	۲-۹-۵- بازده نقدی دارایی ها.....
۳۵	۲-۹-۶- بازده نقدی فروش.....
۳۵	۲-۹-۷- نسبت کیفیت سود.....
۳۶	۲-۱۰-۱- مدل های مورد استفاده در ارزیابی عملکرد.....
۳۶	۲-۱۰-۱- مدل تفکیک کننده خطی (تحلیل ممیزی خطی).....
۳۷	۲-۱۰-۲- مدل لاجیت.....
۳۸	۲-۱۰-۳- الگوریتم تفکیک مکرر (درخت تصمیم).....
۳۸	۲-۱۰-۴- مدل تحلیل بقاء.....
۳۹	۲-۱۰-۵- استدلال مبتنی بر موضوع (CBR).....
۴۰	۲-۱۰-۶- شبکه های عصبی مصنوعی (ANN).....
۴۱	۲-۱۰-۷- الگوریتم های ژنتیک (GA).....
۴۱	۲-۱۰-۸- مدل شبکه بیزین (BN).....
۴۲	۲-۱۱-۱- شاخص های مالی ارزیابی عملکرد.....
۴۲	۲-۱۱-۱- روش های مبتنی بر اطلاعات حسابداری.....
۴۳	۲-۱۱-۱- سود هر سهم.....
۴۴	۲-۱۱-۲- روش های ترکیبی مبتنی بر اطلاعات حسابداری و بازار.....
۴۴	۲-۱۱-۲- نسبت قیمت بر درآمد هر سهم.....
۴۴	۲-۱۱-۲- نسبت قیمت به ارزش دفتری سهام.....
۴۴	۲-۱۱-۳- نسبت Q توبین.....
۴۶	۲-۱۱-۳- نسبت های مبتنی بر داده های مدیریت مالی.....
۴۶	۲-۱۱-۳- بازده هر سهم.....
۴۶	۲-۱۱-۳- بازده اضافی هر سهم.....

عنوان	صفحه
۲-۱۱-۴- معیارهای اقتصادی.....	۴۷
۲-۱۱-۴-۱- ارزش افزوده بازار.....	۴۷
۲-۱۱-۴-۲- ارزش افزوده اقتصادی.....	۴۸
۲-۱۱-۴-۳- ارزش افزوده نقدی.....	۴۸
۲-۱۲- مقایسه محتوای فزاینده اطلاعاتی نسبت های نقدی و تعهدی در ارزیابی عملکرد.....	۴۹
۲-۱۳- پیشینه پژوهش.....	۵۰
۲-۱۳-۱- پژوهش های خارجی.....	۵۰
۲-۱۳-۲- پژوهش های داخلی.....	۵۲
۲-۱۴- خلاصه فصل.....	۵۴

فصل سوم : روش پژوهش

۳-۱- مقدمه.....	۵۵
۳-۲- روش پژوهش.....	۵۶
۳-۳- فرضیه های پژوهش.....	۵۶
۳-۴- جامعه ی آماری.....	۵۸
۳-۵- قلمرو پژوهش.....	۵۸
۳-۵-۱- قلمرو موضوعی پژوهش.....	۵۸
۳-۵-۲- قلمرو مکانی پژوهش.....	۵۸
۳-۵-۳- قلمرو زمانی پژوهش.....	۵۸
۳-۶- روش نمونه گیری و نمونه آماری.....	۵۸
۳-۷- روش جمع آوری اطلاعات.....	۶۲
۳-۸- تفکیک عملکرد مالی شرکت ها.....	۶۲
۳-۹- متغیرهای مورد بررسی.....	۶۳
۳-۹-۱- متغیر وابسته.....	۶۳
۳-۹-۲- متغیر مستقل.....	۶۳
۳-۱۰- طراحی مدل برای آزمون فرضیه ها.....	۶۵
۳-۱۰-۱- مدل تحلیل ممیزی خطی.....	۶۵
۳-۱۰-۲- درخت تصمیم.....	۶۷

عنوان	صفحه
۳-۱۰-۱-درخت تصمیم CART.....	۶۹
۳-۱۱-مدل رگرسیون لجستیک.....	۷۱
۳-۱۲-ارزیابی میزان دقت مدل های دسته بندی.....	۷۱
۳-۱۳-آزمون های آماری و معیارهای استفاده شده به منظور ارزیابی مدل ها.....	۷۲
۳-۱۳-۱-آماره لامبدای ویلکز.....	۷۲
۳-۱۳-۲-آماره ارزش ویژه.....	۷۲
۳-۱۳-۳-ضریب همبستگی کانونیکال.....	۷۳
۳-۱۳-۴-آماره کای-دو.....	۷۳
۳-۱۳-۵-آماره ی والد.....	۷۳
۳-۱۴-نرم افزارهای تجزیه و تحلیل.....	۷۳
۳-۱۵-خلاصه فصل.....	۷۴

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

۴-۱-مقدمه.....	۷۵
۴-۲-طراحی مدل پیش بینی و ارزیابی عملکرد با استفاده از درخت تصمیم CART.....	۷۶
۴-۲-۱-پیش بینی عملکرد مالی با نسبت های تعهدی در مدل CART.....	۷۶
۴-۲-۲-پیش بینی عملکرد مالی با نسبت های نقدی در مدل CART.....	۷۹
۴-۳-طراحی مدل پیش بینی و ارزیابی عملکرد با استفاده از تحلیل ممیزی خطی.....	۸۲
۴-۳-۱-پیش بینی عملکرد مالی با نسبت های تعهدی در مدل تحلیل ممیزی خطی.....	۸۳
۴-۳-۲-پیش بینی عملکرد مالی با نسبت های نقدی در مدل تحلیل ممیزی خطی.....	۸۴
۴-۴-طراحی مدل پیش بینی و ارزیابی عملکرد با استفاده از رگرسیون لجستیک.....	۸۶
۴-۴-۱-پیش بینی عملکرد مالی با نسبت های تعهدی در مدل رگرسیون لجستیک.....	۸۶
۴-۴-۲-پیش بینی عملکرد مالی با نسبت های نقدی در مدل رگرسیون لجستیک.....	۸۸
۴-۵-آزمون فرضیه های پژوهش بر اساس نتایج سه مدل مورد بررسی.....	۹۰
۴-۵-۱-آزمون فرضیه اول پژوهش.....	۹۱
۴-۵-۲-آزمون فرضیه دوم پژوهش.....	۹۲
۴-۶-خلاصه فصل.....	۹۳

فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات

۹۴	۵-۱- مقدمه.....
۹۵	۵-۲- خلاصه پژوهش.....
۹۷	۵-۳- نتایج پژوهش.....
۹۷	۵-۳-۱- نتایج آزمون فرضیه اول.....
۹۷	۵-۳-۲- نتایج آزمون فرضیه دوم.....
۹۹	۵-۴- محدودیت ها.....
۱۰۰	۵-۵- پیشنهادات.....
۱۰۰	۵-۵-۱- پیشنهاداتی کاربردی پژوهش.....
۱۰۰	۵-۵-۲- پیشنهادهایی برای پژوهش های آتی.....
۱۰۱	۵-۶- خلاصه فصل.....
۱۰۲	پیوست شماره ۱ : نتایج آزمون فرضیه ها در مدل CART با نسبت های تعهدی.....
۱۰۳	پیوست شماره ۲ : نتایج آزمون فرضیه ها در مدل CART با نسبت های نقدی.....
۱۰۵	پیوست شماره ۳ : نتایج آزمون فرضیه ها در مدل تحلیل ممیزی خطی با نسبت های تعهدی.....
۱۰۹	پیوست شماره ۴ : نتایج آزمون فرضیه ها در مدل تحلیل ممیزی خطی با نسبت های نقدی.....
۱۱۲	پیوست شماره ۵ : نتایج آزمون فرضیه ها در مدل رگرسیون لجستیک با نسبت های تعهدی.....
۱۱۴	پیوست شماره ۶ : نتایج آزمون فرضیه ها در مدل رگرسیون لجستیک با نسبت های نقدی.....
۱۱۶	منابع و مأخذ.....

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۳-۱- لیست شرکت های عضو جامعه آماری	۵۹
جدول ۴-۱- دقت پیش‌بینی در مدل CART بر اساس نسبت‌های تعهدی	۷۸
جدول ۴-۲- دقت پیش‌بینی در مدل CART بر اساس نسبت‌های نقدی	۸۰
جدول ۴-۳- مقادیر آماری مربوط به تحلیل ممیزی خطی	۸۳
جدول ۴-۴- دقت پیش‌بینی در مدل تحلیل ممیزی خطی	۸۴
جدول ۴-۵- مقادیر آماری مربوط به تحلیل ممیزی خطی با استفاده از نسبت های نقدی	۸۵
جدول ۴-۶- مقادیر آماری مربوط به تحلیل ممیزی خطی	۸۶
جدول ۴-۷- آماره کای - دو مربوط به برازش و معنی داری کلی مدل رگرسیون لجستیک	۸۷
جدول ۴-۸ - نتایج مربوط به آزمون والد و ضریب نسبت های تعهدی	۸۷
جدول ۴-۹ - دقت پیش‌بینی در مدل رگرسیون لجستیک با استفاده از نسبت های تعهدی	۸۸
جدول ۴-۱۰- نتایج مربوط به آزمون کای _ دو	۸۹
جدول ۴-۱۱- نتایج مربوط به آزمون والد و ضریب نسبت های نقدی	۸۹
جدول ۴-۱۲- دقت پیش‌بینی در مدل رگرسیون لجستیک با استفاده از نسبت های نقدی	۹۰
جدول ۴-۱۳- مقایسه دقت طبقه بندی عملکرد مالی بر حسب نسبت های نقدی و تعهدی در سه مدل	۹۲

فهرست شکل ها

عنوان	صفحه
نمودار ۱-۲- شبکه سا ده بیزین (شنوی، ۲۰۰۷).....	۴۲
نمودار ۲-۲- خط بازار سرمایه (تقوی، ۱۳۸۱).....	۴۷
شکل ۱-۳- شکل شماتیکی از ساختار کلی یک درخت تصمیم (آذر و همکاران، ۱۳۸۹).....	۶۹
نمودار ۱-۴- درخت تصمیم بر مبنای نسبت های تعهدی.....	۷۷
نمودار ۲-۴- درجه اهمیت نسبت های تعهدی در تفکیک عملکرد مالی شرکت ها.....	۷۸
نمودار ۳-۴- درخت تصمیم cart بر مبنای نسبت های نقدی.....	۸۱
نمودار ۴-۴- درجه اهمیت نسبت های نقدی در تفکیک عملکرد مالی شرکت ها.....	۸۲

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

عملکرد مالی واحد تجاری همواره مورد توجه سهامداران، اعتباردهندگان و مدیران واحد تجاری می باشد. پیش بینی و ارزیابی دقیق عملکرد مالی و شناسایی فاکتورهایی که عملکرد مالی را تحت تاثیر قرار دهند، از اهمیت زیادی برخوردار است. اطلاعات موجود در صورتهای مالی از قبیل ترازنامه، سود و زیان و صورت جریان های وجه نقد مهمترین مرجع برای ذینفعان و سهامداران در پیش بینی عملکرد مالی واحد تجاری می باشد. استفاده کنندگان از صورت های مالی جهت تصمیم گیری باید آنها را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند. نسبت های مالی از جمله رویه های تجزیه و تحلیل صورت های مالی است که بر مبنای یک رابطه ریاضی میان اطلاعات موجود در صورت های مالی شکل گرفته اند. از سویی دیگر انتخاب نسبت های مالی مناسب با محتوای اطلاعاتی

بالا، بخش مهمی در پیش بینی و ارزیابی عملکرد مالی واحد تجاری می باشد. بنابراین مقایسه نسبت‌های مبتنی بر صورت‌های مختلف جهت استفاده در مدل‌های پیش‌بینی از اهمیت بالایی برخوردار است. در این فصل از پژوهش، ابتدا مسئله اصلی پژوهش و سپس اهمیت و ضرورت آن مورد بحث قرار می‌گیرد. سپس توضیحاتی راجع به اهداف و فرضیه‌های پژوهش، کاربرد نتایج آن ارائه شده و در نهایت، این فصل با تعریف واژگان کلیدی به پایان خواهد رسید. در این فصل چارچوبی کلی از مسئله پژوهش ارائه شده است و در فصول بعدی چگونگی پاسخ دادن به این مسئله ارائه شده است.

۱-۲- تعریف موضوع و بیان مسأله‌ی پژوهش

بیش از نیم قرن است که اقتصاددانان، مراکز آموزشی و افراد حرفه‌ای در تلاشند تا مدل‌های بهینه‌ای در جهت پیش‌بینی و ارزیابی عملکرد مالی، بحران مالی، و تغییرات قیمت بسازند. انواع داده‌هایی که در این مدل‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند، بسیار متفاوت است. بعضی از این داده‌ها کیفی و برخی دیگر کمی هستند. با این وجود، یکی از مهمترین منابع تهیه‌ی داده‌ها، صورت‌های مالی هستند صورت‌های مالی باید شامل خصوصیات کیفی متناسب با ارزیابی وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری باشد. برخی از خصوصیات کیفی به محتوای اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی، مربوط می‌شود. خصوصیات کیفی اصلی مرتبط با محتوای اطلاعات، مربوط بودن و قابل اتکا بودن است. (کمیته تدوین استانداردهای حسابداری ایران، ۱۳۸۶). اهمیت گزارش اطلاعات سود و جریان‌های نقدی در صورتی که توان تصمیم‌گیرندگان را برای پیش‌بینی و ارزیابی افزایش دهند و یا باز خوردی از انتظارات اولیه ارائه کنند، می‌توانند بر تصمیمات استفاده‌کنندگان موثر و مفید واقع شوند. در این راستا، استفاده‌کنندگان و تصمیم‌گیرندگان باید صورت‌ها و گزارش‌های مالی را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند.

یکی از روش‌های تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی، بیان ارتباط بین ارقام به صورت نسبت بوده و تجزیه و تحلیل آنها می‌باشد. ویژگی ساده بودن این نسبت‌ها باعث شده تا در سطح وسیعی به عنوان ابزاری قابل استفاده و مقبول مورد توجه حسابداران، گزارشگران و استفاده‌کنندگان قرار بگیرد (شیخ، ۱۳۷۵). در دهه‌های اخیر پژوهش‌های متفاوتی جهت ارزیابی تاثیر نسبت‌های مالی بر وضعیت مالی شرکت‌ها به تفکیک عملکرد بر مبنای شرکت‌های سودده و زیان‌ده، ورشکسته و موفق، بدون بحران و مواجه با بحران صورت گرفته است. استفاده از نسبت‌های مالی جهت پیش‌بینی و ارزیابی عملکرد از قدمتی طولانی برخوردار است. با گذشت زمان استفاده از نسبت‌های مالی به

منظور پیش بینی و ارزیابی عملکرد بخصوص پیش بینی وقوع بحران های مالی و ورشکستگی در قالب مدل های مختلف، بسیار چشمگیر بوده است (باراک^۱، ۲۰۱۰). به طور کلی این مدل ها را می توان در سه گروه عمده طبقه بندی کرد: **الف)** مدل های آماری (از قبیل تحلیل ممیزی و رگرسیون لجستیک) **ب)** مدل سیستم های خبره (از قبیل شبکه های عصبی و درخت تصمیم) **ج)** مدل های نظری (از قبیل مدل معیار تفکیک ترازنامه). ادنان و دار^۲ طی تحقیقی مقایسه ای دریافتند که تقریباً ۷۰٪ از ۸۹ مدل تحلیلی در طی سال های ۲۰۰۵-۱۹۶۷ که از روش های مذکور استفاده کرده اند، بر مبنای نسبت های مالی شکل گرفته اند. تنها در حدود ۳۰٪ آنها بر مبنای متغیرهای خاص شرکت از قبیل مکان، صنعت و یا خصوصیات محیط های اقتصادی بنا نهاده شده اند و این اهمیت استفاده از نسبت های مالی با محتوای اطلاعاتی بالا در مدل های ارزیابی عملکرد را آشکار می سازد. عموماً نسبت های مالی موجود در پژوهش های مالی به دو دسته تقسیم شده اند: الف) نسبت هایی که براساس ارقام موجود در ترازنامه و صورتحساب سود و زیان محاسبه شده و نسبت های تعهدی لقب گرفته اند. ب) نسبت هایی که براساس داده های موجود در ترازنامه و صورت جریانات نقدی شکل گرفته و نسبت های نقدی لقب گرفته اند (ادنان و دار، ۲۰۰۶). در بیانیه مفاهیم شماره یک هیئت تدوین استانداردهای حسابداری مالی^۳ آمده است: اطلاعاتی که درباره ی سود و اجزای وابسته به آن با استفاده از سیستم تعهدی تهیه می شود، شاخص بهتری از سنجش عملکرد شرکت ها نسبت به اطلاعاتی است که دریافت ها و پرداخت های نقدی را نشان می دهد. در واقع ارقام مبتنی بر مبنای تعهدی با توجه به مفروضات دوره مالی، مفروضات و اصول تحقق و تطابق مشکلات زمان بندی و عدم تطابق نهفته در جریان های نقدی را کاهش می دهند. از سویی دیگر مبنای حسابداری تعهدی حق انتخاب قابل توجهی به مدیران در تعیین سود در دوره های زمانی مختلف اعطا می

کنترل چشمگیری بر زمان تشخیص برخی اقلام هزینه از جمله هزینه های تبلیغات مخارج تحقیق و توسعه و زمان تشخیص درآمد برخوردار می باشند (تئو^۴، ۱۹۹۸). بنابراین امکان دستکاری و تغییر سود افزایش می باشد. لذا محتوای اطلاعاتی اقلام تعهدی در جهت ارزیابی عملکرد را خدشه دار می سازد و سبب شده است که توجه به سمت جریان های نقدی افزایش یابد. در واقع اطلاعات مبتنی بر جریان های نقدی، تغییرات در سایر صورت های مالی را گزارش نموده و نیرنگ های دفترداری را با تاکید بر آنچه که سهامداران و تصمیم گیرندگان به آن اهمیت می دهند، می کاهش (خوش طینت و قسوری، ۱۳۸۴). چه بسیارند شرکت هایی که علی رغم سودهای هنگفت در

1-Barak

2-Adnan & Dar

3- Financial Accounting Standard Board

4 - Theo et al

پرداخت بدهی خود با مشکلات عدیده ای روبرو هستند. اما وجود نقصان و کاستی در برخی از نسبت های نقدی همچون نسبت آنی و نسبت سریع سبب شده است که تحلیل گران از نسبت های جدید نقدی همچون نسبت فراگیر نقدی و دوره تبدیل وجه نقد در ارزیابی و تحلیل نقدی استفاده کنند. پژوهش های متعددی در مورد مقایسه مدل های پیش بینی بر مبنای اطلاعات جریان های نقدی و ارقام تعهدی در جهت پیش بینی و ارزیابی عملکرد شرکت ها بخصوص ورشکستگی انجام شده است. اما نتایج آنها با یکدیگر متناقض است. یکی ادعا می کند که هر دو گروه از اطلاعات نتایج یکسانی ارائه می کنند. در حالی که برخی بر این نکته تاکید دارند، که نسبت های تعهدی بر نسبت های نقدی برتری دارند و بالعکس. بطور مثال، گمبلا^۱ و همکاران (۱۹۸۷) به این نتیجه رسیدند که نسبت های نقدی شاخص مهمی در ارزیابی عملکرد نیستند. اما در نقطه مقابل شارما^۲ (۲۰۰۱) به این نتیجه رسید که اطلاعات جریان های نقدی در شرایط توأم با ریسک و ابهام بالا، دارای محتوای افزاینده اطلاعاتی بالاتری هستند. در کشورهایی که تورم نسبتاً بالایی دارند و با توجه به این موضوع که ارقام ترازنامه و سود و زیان ایستا می باشند و همچنین عدم تهیه صورت های مالی مبتنی بر ارزش های جاری، به نظر می رسد که اتکای بیش از حد به نسبت هایی که بر مبنای اطلاعات تاریخی تهیه می شوند معقول نخواهد بود. با توجه به سیستم های گزارشگری مالی ناکامل و نسبتاً ابتدایی و حسابرسی با کیفیت پایین در ایران، محیط اقتصادی همراه با ریسک بالا و شرکت هایی که با بحران های مالی و وضعیت های نامناسب اقتصادی دست و پنجه نرم می کنند، بررسی محتوای اطلاعاتی مربوط به ارقام تعهدی و نقدی به صورت یک مساله باقی مانده است (مشایخی و همکاران، ۱۳۸۵) با توجه به مطالب یاد شده، این پژوهش در صدد پاسخ به این سوال است که آیا نسبت های تعهدی در مقایسه با نسبت های نقدی در ارزیابی عملکرد مالی واحدهای تجاری در قالب عملکرد ضعیف و قوی محتوای اطلاعاتی متفاوتی دارند؟

۱-۳- اهداف پژوهش

با توجه به مطالبی که در قسمت شرح و بیان مساله عنوان گردید، اهداف پژوهش حاضر به شرح زیر می باشد:

۱- مقایسه محتوای افزاینده اطلاعاتی نسبت های نقدی با نسبت های تعهدی برای ارزیابی عملکرد مالی شرکت هایی با عملکرد مالی قوی در بورس اوراق بهادار تهران.

۲- مقایسه محتوای فزاینده اطلاعاتی نسبت های نقدی با نسبت های تعهدی برای ارزیابی عملکرد مالی شرکت هایی با عملکرد مالی ضعیف در بورس اوراق بهادار تهران.

۱-۴- اهمیت پژوهش

یکی از پیامدهای سیر تکاملی حسابداری، استفاده از نسبت های مالی جهت تجزیه و تحلیل صورت های مالی است. پیدایش نسبت های مالی به اواخر قرن نوزده میلادی باز می گردد. از آن زمان بود که تحلیلگران مالی، نسبت های فعلی را ترویج دادند. با ظهور صورت جریان نقدی، انتخاب نسبت های مالی از میان اقلام تعهدی و نقدی با محتوای اطلاعاتی بالا، در جهت ارزیابی عملکرد به صورت یک مساله باقی مانده است، زیرا بر طبق مفاهیم نظری به نظر می رسد که نسبت های تعهدی، عملکرد واحد تجاری و نسبت های نقدی در ارزیابی نقدینگی و پرداخت دیون واحد تجاری تصویر روشن تری را ارائه نمایند. سیاست های اقتصادی دولت، در زمینه ی خصوصی سازی شرکت های دولتی به منظور جذب سرمایه های بخش خصوصی و هدایت آنها در مسیر سازندگی و شکوفایی اقتصاد کشور، باعث شده است تا گروه زیادی از مردم روی به بازار بورس اوراق بهادار بیاورند. از این رو نیاز به اطلاعات مالی با محتوای اطلاعاتی بالا در جهت ارزیابی عملکرد به شدت احساس می شود. با توجه به وجود تورم های اقتصاد گسیخته و عدم تهیه صورت های مالی با ارزش های جاری در کشورهای جهان سوم، مربوط بودن صورت های مالی تا حدودی مخدوش شده است. با توجه به مطالب یاد شده در بالا، انتخاب نسبتها و داده های مناسب در جهت ارزیابی عملکرد برای استفاده کنندگان صورت های مالی می تواند یک موضوع پژوهشی جالبی باشد.

۱-۵- کاربرد نتایج پژوهش

با توجه به اهمیت وجود اطلاعات مالی با محتوای اطلاعاتی بالا در صورت های مالی در جهت ارزیابی عملکرد توسط تصمیم گیرندگان، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در راستای رفع نیازهای اطلاعاتی استفاده کنندگان داخلی و خارجی سازمان، می توانند مربوطترین نسبت های نقدی و تعهدی را در متن صورت های مالی ارائه کنند. کارشناسان اداره نظارت بر شرکت های بورسی، می توانند از نسبت های مناسب در جهت ارزیابی و پیش بینی عملکرد واحد تجاری استفاده نمایند. سرمایه گذاران و اعتبار دهندگان که خواستار اطمینان بیشتر نسبت به سرمایه گذاری و کاهش ریسک سرمایه گذاری می باشند، از نسبت های مربوط در جهت